

15/2/2013

נושאונט מס' 25

דבר העורך

שלום לכם,

בסוף חודש אפריל (תאריך מדויק עדיין לא נקבע) תתקיים האסיפה השנתית של איל"ת, ובמהלכה יערכו גם בחירות לבעלי התפקידים באגודה. יושב ראש איל"ת, **ד"ר יהושע מגר**, החליט לפרוש מתפקידו בתום עשר שנות כהונה. יהושע פעל רבות במהלך שנים אלו למען איל"ת, ובגיליון נושאון הקרוב נקדיש מקום ראוי להודות לו על כל אשר עשה.

אנו קוראים לחברי האגודה להגיע לאסיפה השנתית ולבחור נציגים חדשים, שיפעלו לקידום הבולאות התימאטית. כמובן שנשמח לבחור מבין מספר מועמדים, ולכן מי שמוכן לתרום נקרא להציג את מועמדותו לתפקיד יושב הראש או לחברות בועד. על המעוניינים להציג את מועמדותם לפנות למזכיר האגודה, **יורם לוביאניקר**, ולהודיע על נכונותם לעמוד לבחירה. ניתן לפנות ליורם בדואר האלקטרוני noson.ed@gmail.com, בדואר רגיל (רח' נמל תל אביב 40, תל אביב 63506) או בטלפון (054-5402723).

תערוכת הבולים תל אביב 2013 קרבה והולכת. התערוכה תפתח ב-26 במאי, ותמשך חמישה ימים. בין השאר נזכה לראות אוספים מארצות הברית, סינגפור וקפריסין, וככל הנראה גם מארצות נוספות. ועד איל"ת החליט בישיבתו האחרונה לערוך סיורים מודרכים התערוכה לחברי האגודה. הכוונה היא, שכל מציג חבר איל"ת יארח את החברים לסיור בתצוגה שלו. המועדים המדויקים ופרטים נוספים ימסרו בגיליון נושאונט הבא, באמצע חודש מאי.

חברים רבים כבר שלחו לגזבר איל"ת, **שלמה וורגן**, את דמי החבר לשנת 2013 בסך 140 שקלים (70 שקלים לנוער), אולם חברים רבים עוד יותר טרם עשו זאת. יש עוד מספר חברים שעדיין לא שילמו את דמי החבר לשנה הקודמת!!! אנא, חיסכו לכולנו את חוסר הנעימות ושלמו עוד היום. כתובתנו של שלמה הינה ת.ד. 2561, ראשון לציון 75124. המחאות יש לרשום לפקודת איל"ת.

שלכם,

יורם ולורנס

דואר יונים בניו זילנד יצחק ברק

רבים מבינינו, האספנים, מכירים היטב את סיפור דואר היונים שנשלח אל תוך פריז הנצורה במהלך המלחמה בין פרוסיה לצרפת ב-1870/71. כידוע, הפרוסים הטילו מצור כבד על העיר, אשר נותקה לחלוטין משאר העולם. השימוש ביוני דואר אשר הביאו ידיעות רשמיות ופרטיות אל הנצורים בעיר הביא לפיתוח טכניקות מתקדמות (לאותם ימים) למיזעור ה"מכתבים" שנשאו היונים. בהמשך, בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה העשרים, אימצו את השיטה מספר צבאות, ביניהם צרפת ואנגליה. כך התגברו על קשיים בהעברת ידיעות דחופות משדה הקרב או מאניות בלב ים, כאשר טכנולוגיות אלחוטיות לא היו בנמצא עדיין.

מכתב ששרד מאסון המעבורת, כפי שמציינת החותמת

בשנות ה-80 של המאה ה-19 התגלו מכרות זהב וכסף באי קטן הנקרא "אי המחסום הגדול" (Great Barrier Island) בצפון מזרח ניו זילנד (ראו מפה). אוכלוסיית האי צמחה במהירות עקב גיוס עובדי מכרות רבים. הקשר היחיד בין האיים לבין אוקלנד (נמל באי הצפוני של ניו זילנד) היה באמצעות מעבורת, שעשתה את המרחק בן 90 הקילומטר אחת לשבוע, והביאה אספקה לאי והעבירה דואר ונוסעים ממנו לאוקלנד ובחזרה.

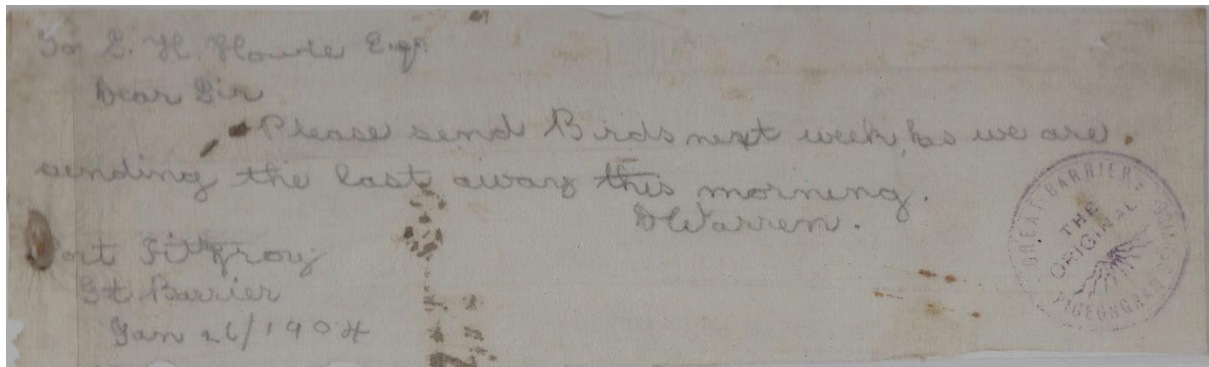
ב-24.10.1894 הפליגה ספינת הקיטור "Wairarapa" מסידיני שבאוסטרליה לעבר אוקלנד, ניו זילנד – מרחק של כ-3200 קילומטר. בחצות הלילה של ה-29.10.1894

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

היא חלפה ליד האי הקטן. היה זה לילה סוער למדי, ערפל כבד שרר והראות הייתה מינימלית. קברניט הספינה סמך על נסיונו הרב והמשיך במלוא המהירות לעבר נמל אוקלנד. האסון לא איחר לבוא: הספינה עלתה על שרטון, הקפטן, ועוד 134 נוסעים ואנשי צוות נסחפו אל תוך הים הסוער ואיבדו את חייהם. הניצולים הגיעו אל אי קטן, שם קבלו עזרה ראשונה. חוסר אמצעי תקשורת הביא לכך, שבאוקלנד לא ידעו מאומה על האסון, ורק ספינה קטנה, שעשתה את דרכה לשם והייתה עדה לאסון, הודיעה על הטרגדיה ב- 1.11.1894, באיחור של 3 ימים. בבטן הספינה היו 100 שקי דואר, אלה חולצו ונישלחו ליעדם, כשהם נושאים חותמת "ניצל משברי הספינה וואיראראפה".

מכתב לא מבויל שנשלח מאי המחסום הגדול לאוקלנד בדואר יונים

האסון האמור הביא גורמים שונים לחשוב על אפשרות לייצר מערכת תקשורת מהירה וזמינה, והיה מי ששמע על הפריזאים ויעילות מערכת דואר היונים שפיתחו ב-1870. מר **פריקר**, צייר ניו זילנדי, היה חובב יונים, וכבר שנים רבות לפני כן אימן יונים לשאת דואר. עם גידול האוכלוסיה על האי והצורך האמור להתגבר על בעיות התקשורת שעלו מהאסון, פנו בעלי המכרות אל מר פריקר, וכרתו עמו הסכם שהוא יספק יוני דואר, תמורת 2 שילינג למכתב. ההסכם נחתם עם מנהלת סניף הדואר המקומי על האי, וכך נפתחה בשנת 1897 מערכת דואר יונים בין אוקלנד לאי. מידי שבוע הביאה המעבורת 6 עד 8 יונים, אשר נשאו אל השובך שלהן באוקלנד מכתבים מתושבי האי. מאחר שהפעילות הייתה באמצעות סניף הדואר המקומי, היה זה דואר לכל דבר. מאחר שלא נעשה שימוש בבולים על המכתבים, קיבל השולח קבלה המעידה על התשלום. המכתבים עצמם נכתבו על נייר דק מאוד, כך שכל יונה יכולה לשאת מספר מכתבים, אשר הוכנסו לגליל קטן והוצמדו לרגלה של היונה.

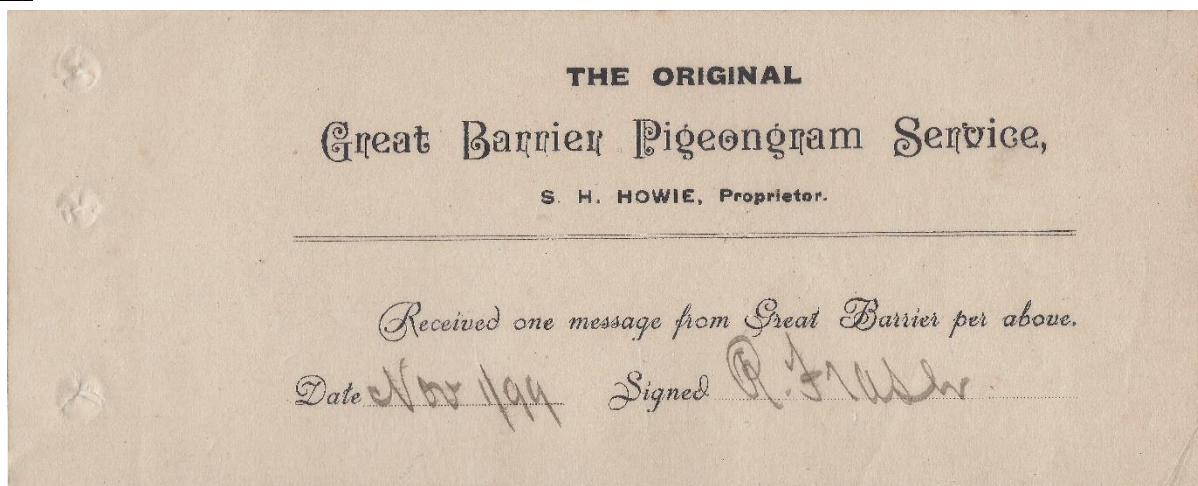
מיכל זעיר המוצמד לרגלה של היונה ובו דברי הדואר

שירות דואר היונים זכה להצלחה ניכרת, ותוך זמן קצר קם יזם נוסף, מר **פרקין**, והציע שירות מתחרה במחיר נמוך יותר למשלוח דואר – 1 שילינג!

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

קבלה עבור משלוח מכתב בדואר יונים מאי המחסום הגדול

בסוף 1898 הציע מר **בוליטו**, אספן בולים מאוקלנד, לעשות שימוש בבולים לצורך תשלום עבור משלוח דואר יונים. הוא פנה למר **האוי**, אשר הפעיל אז את הדואר המתחרה, וזה קיבל את ההצעה בהתלהבות. תוך זמן קצר הודפסו מיגוון של בולים על ידי שתי הסוכנויות המתחרות, כאשר באופן טבעי היונים מילאו תפקיד מרכזי בעיצוב בולים אלו. הבולים שהודפסו על ידי שתי הסוכנויות החלו להימכר לאספני בולים – בעיקר באנגליה – ושימשו כמקור הכנסה נוסף למפעילי שירות הדואר. אולם תוך זמן קצר נוצר שם רע לבולים אלה, הדפסתם הופסקה, ושירות הדואר באמצעות היונים שב לפעול במתכונת הישנה, ללא בולים.

בהמשך הוחל גם במשלוח דואר יונים בכיוון ההפוך – מאוקלנד לאי. מחיר משלוח מכתב מאוקלנד לאי עלה 1 שילינג, בעוד שהדואר בכיוון ההפוך הוזל לכדי 6 פני. הוכנסו לשימוש גם חותמות דואר מיוחדות.

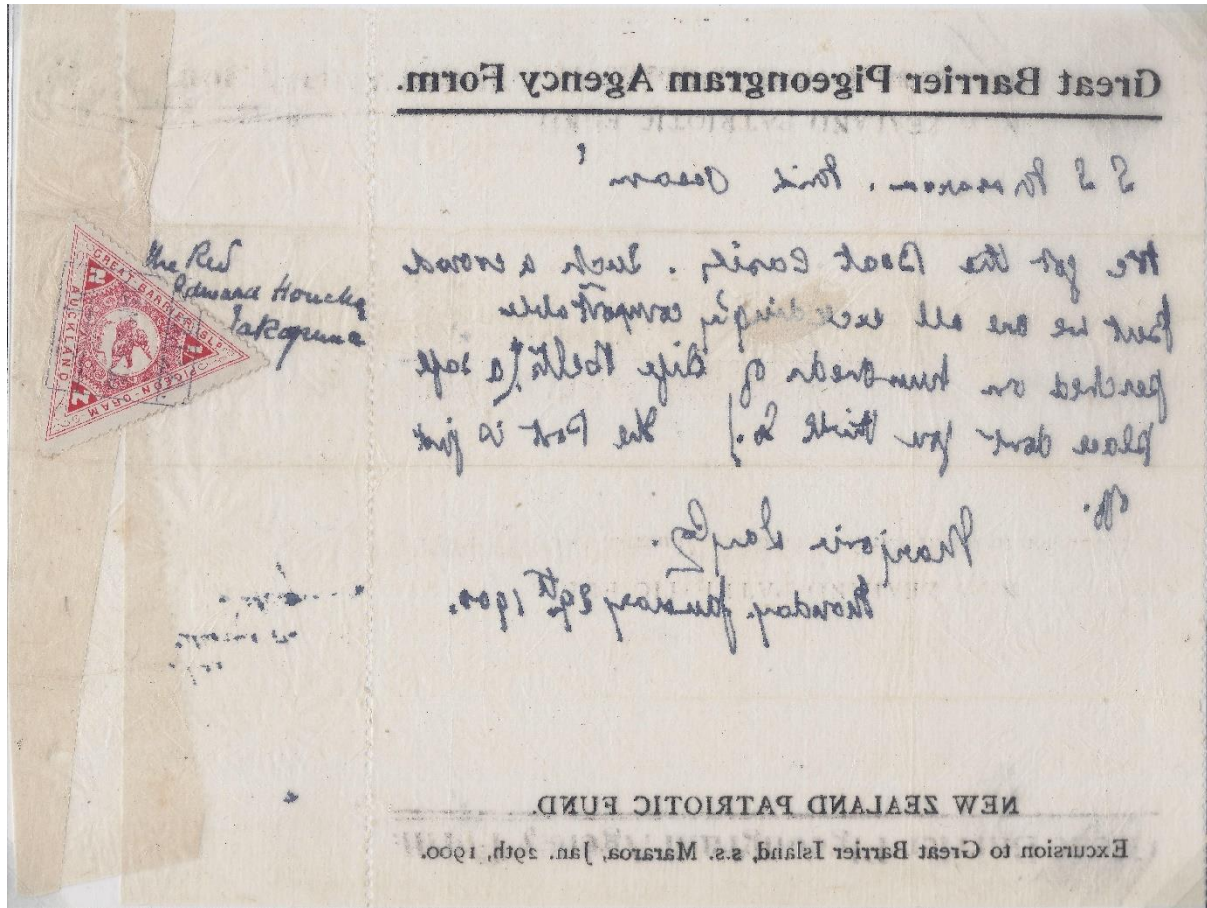
במהלך השנים יצר דואר היונים של אי המחסום הגדול מינוחים משל עצמו. מכתב שנשלח בדואר זה הוכתר בכינוי "pigeongram", כפי שניתן לראות בחותמת על גבי המכתב הלא מבוטל בתחתית העמוד הקודם. בשנת 1938, כאשר ארגון ההגנה הקים מערך יוני דואר משל עצמו, החלו בארץ להשתמש במונח המעוברת "יונוגרמה".

בשנת 1900 גם הוכנסו לשימוש דברי בולים (ואולי יש לקרוא להם "איגרות אוויר"), עליהם ניתן היה לכתוב מסרים ארוכים יותר. הדואר הניו-זילנדי ראה בדואר זה שירות

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

דואר לכל דבר (כנראה מאחר שהוא עצמו לא סיפק שירות דואר אל האי) ועל כן גם הוא לא התנגד לשימוש במילה "דואר" על הבולים והכלילים, כמו גם לכך שסמל הממלכה התנוסס על הכלילים.

איגרת אויר מבוילת ומוחתמת

לאחר שנת 1904 הידלדלו המכרות על האי הפכו ללא כלכליים, ובהדרגה נסגרו. כתוצאה מכך קטנה האוכלוסיה על האי וחלה ירידה דרסטית בדרישה לשירותי דואר היונים. בשנת 1908 הושלמה הנחת כבל תקשורת תת-ימי בין אוקלנד והאי, וכך תם סופית עידן דואר היונים הניו זילנדי.

אין מידע מדויק לגבי מספר דברי הדואר שנשלחו במצטבר באמצעות היונים, אך ניתן להניח שסך כל דברי דואר היונים ששרדו עד היום מגיע למאות בודדות.

יצחק ברק אוסף את תולדות התעופה מראשיתה ועד מלחמת העולם הראשונה.
התצוגה שלו זכתה במדליה מוזהבת גדולה ברמה הבינלאומית.
כתובתו למשלוח תגובות: ifib@inter.net.il

עשה לך בול מנחם לדור

אחד הגורמים המבדילים את הבולאות מאיסוף של פריטים אחרים הוא, שהבול מונפק על ידי גורם רשמי. עיצובו של הבול משקף, איפוא, את סולם הערכים של המדינה. במדינות דמוקרטיות נראה בולים הקוראים לסובלנות ומלחמה בגזענות, לצד בולים המציגים בגאווה את הישגי המדינה ושכיות החמדה שלה, או בולים המנציחים אישים שתורמו למדינה המנפיקה.

בשנים האחרונות החלו מדינות רבות לאפשר גם לאנשים פרטיים ליצר בולים משל עצמם. השיקולים הכלכליים העומדים מאחורי נטייה זו ברורים לכל, וריבוי המדינות אשר הולכות בדרך זו מוכיח כי מבחינה כלכלית גרידא יש הצדקה לחידוש זה. אולם מצד שני ברור, שמידת הרלוונטיות של הבול העצמי למדינה נחלש, ובכך יש משום פגיעה בייחודה של הבולאות.

העובדה כי נוצר פריט בולאי חדש מחייבת אותי, כשופט בתערוכות בולים ברמה הבינלאומית, להתמודד עם שאלת כשרותם של הבולים העצמיים לתצוגה. למעשה, אנו עומדים בפני שאלה כפולה: ראשית, האם **מותר** להציג פריטים כאלה, ושנית – האם **רצוי** (מבחינת המציג) להציג אותם. לשאלות אלו יוקדש המאמר. ראשית, יש להבחין בין שני סוגים של פריטים עצמיים, אשר מכונים בארץ בשמות "הבול שלי" ו"צייר לך בול".

"צייר לך בול"

מבצע "צייר לך בול" התקיים בישראל רק פעם אחת, בתערוכת הבולים שהתקיימה בתל אביב בשנת 2004. השירות הבולאי מנפיק צורה גנרית, הכוללת את שם המדינה ואת הערך הנקוב של הבול. במרכז הבול קיים שטח ריק המוקף במסגרת, ובתוכו מדפיסים ציור אותו מספק הקונה. כל אחד יכול להכין ציור כאוות נפשו והדואר

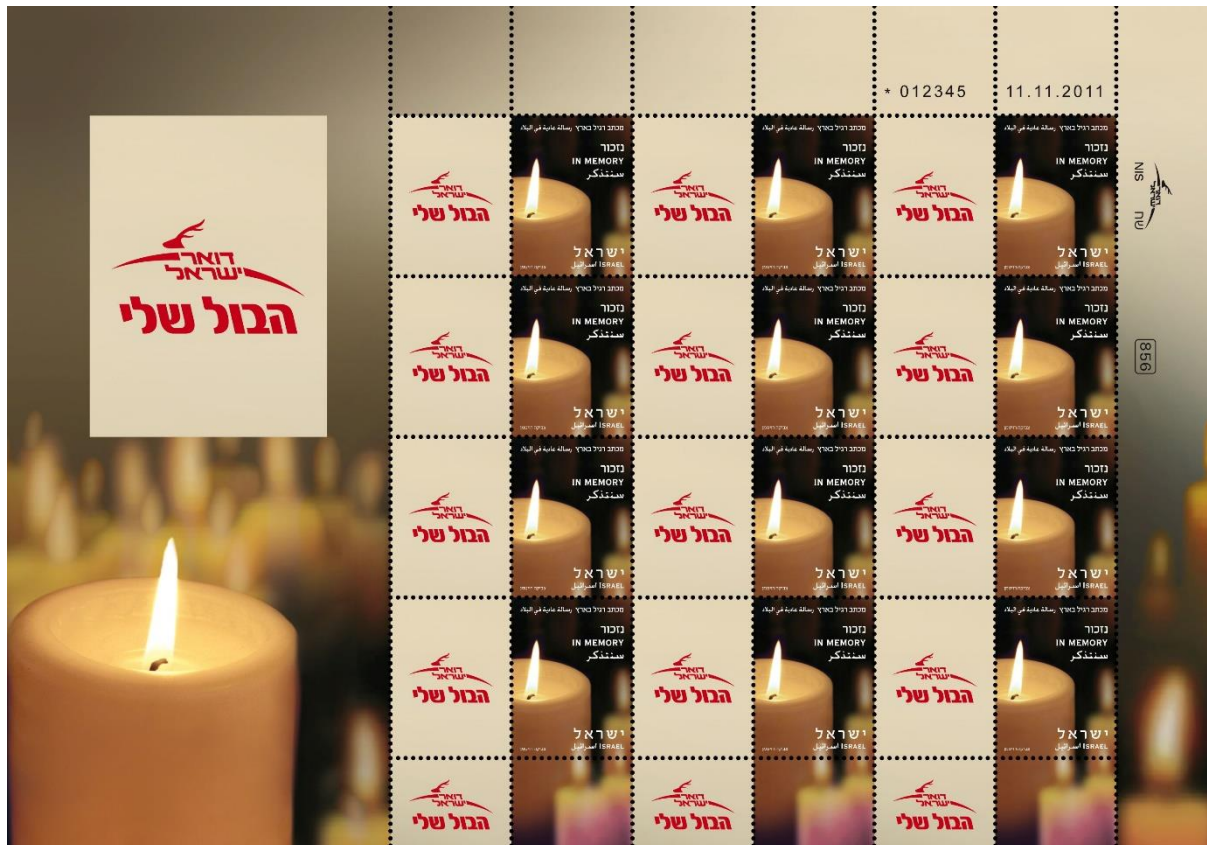
ידפיס גיליון שלם של בולים הכוללים את הציור במרכז כל בול. הנה דוגמא של בול ובו ציור של המחרשה הארץ ישראלית שהוכן על ידי יושב ראש איל"ת, **ד"ר יהושע מגר**. אני מציג כאן גם את הטופס המקורי עם הציור של יהושע, שהוא בבחינת שלב מקדים בהכנת הבול.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

"הבול שלי"

"הבול שלי" נערך לראשונה בארץ בשנת 2001 בזמן תערוכת הבולים שנערכה בירושלים, ונמשך מאז. למעשה, השם מטעה במקצת, והיה ראוי לכנות אותו "השובל שלי". הנה, למשל, גיליון גנרי של בול ההנצחה. לשמאלו של כל בול יש שובל ריק (המכוסה כאן בסמליל של רשות הדואר) אשר בו יכול הציבור להכניס תמונה על פי בחירתו (במקרה זה, מן הסתם, של אדם אשר רוצים בהנצחתו).

כמובן שישראל אינה המדינה היחידה בעולם שבה קיימות צורות אלו של בול ביצור עצמי. התופעה קיימת במדינות רבות, בעיקר באירופה. הנה מספר דוגמאות ממדינות שונות ברחבי העולם ובהן מבחר נושאים.

מימין: צייר לך בול מסלובניה בנושא רכבות. משמאל: הבול שלי מיוון. השובל בימין הבול הוא פרטי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

לא רק אנשים פרטיים מנפיקים בולים עצמיים, אלא גם סוחרים. הנה גיליון שהונפק על ידי סוחר ידוע מהולנד ובו בולים (בפורמט "צייר לך בול") המראים את שחקני נבחרת הולנד בכדורגל בשנת 2006. קל לזהות כי זוהי יוזמה פרטית, ובמקרה של ספק כדאי לבדוק זאת בקטלוג.

כשר אבל לא רצוי

האם בולים אלו מותרים בתצוגה? התשובה היא חד משמעית וחיובית. אין מדובר כאן בהדפסות פרטיות, אלא בהדפסות אותן עורך הדואר על פי הזמנה פרטית. הדואר גם גובה תשלום מהמזמין עבור שירות זה.

בואו נשווה את המצב למקרה אחר: נניח שאקנה בסניף הדואר גיליון בולים ואדפיס באופן פרטי על שוליו הלבנים של הגיליון. הדפסה כזו אינה נעשית ברשות הדואר, והיא פרטית לחלוטין. ברור לחלוטין שהדפסה כזו אינה מותרת בתצוגה. אולם במקרה של "הבול שלי" או "צייר לך בול" הדואר הוא הגורם המדפיס, ולכן הפריט מותר בתצוגה. זאת ועוד: הדואר אף מוסמך לפסול פריטים אם התוכן הפרטי אינו הולם, ולכן לא נמצא בולים מסוג זה ועליהם תמונות עירום.

יחד עם זאת, העובדה שהבולים **מותרים** בתצוגה אינה אומרת שהם **רצויים** בתצוגה. ההיפך הוא הנכון: שימוש בפריט מסוג זה מעיד כי המציג לא הצליח למצוא פריט מכובד.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

יותר כדי להראות את הנקודה התימאטית אותה הוא מדגים. שימוש בבול מסלובניה שהוצג לעיל כדי להראות רכבת יעורר לעג, ויגרום למציג נזק כבד.

מתי בא בחשבון להשתמש בפריט מסוג "צייר לך בול" או "הבול שלי"? יהושע מגר משתמש בתצוגה שלו בבול אותו הוא צייר בעצמו (ראה לעיל) כדי להראות את המחרשה הארץ ישראלית. אין שום פריט בולאי אחר המראה מחרשה זו, כך ששימוש בפריט לא מכובד כזה הוא האופציה היחידה הניצבת בפניו. יתר על כן, למחרשה זו נודעת חשיבות היסטורית / תימאטית רבה, כך שמבחינת פיתוח הנושא יש הצדקה מלאה להכליל אותה בתצוגה, ולו באמצעות פריט חלש מבחינה בולאית.

פריטי "הבול שלי" או "צייר לך בול" הם פריטים חלשים מאוד מבחינה בולאית. מלבד היותם מודרניים ברור לכל שהאספן עצמו יצר אותם כדי למלא את האוסף שלו בתוכן נוסף. הבולים הללו גם אינם משקפים את ערכי המדינה המנפיקה, כפי שציינו בפתיח למאמר זה. אני ממליץ להימנע ככל שניתן משימוש בהם, ולכל היותר לעשות שימוש בפריט בודד וגם זה רק במקרה שאין חלופה אחרת.

מנחם לדור, חבר ועד איל"ת ויושב הראש הראשון של האגודה, הוא שופט תימאטי בינלאומי. כתובתו: ladorm@gmail.com